

Rózsás Livia

Javít és újragondol

Ars Electronica

📍 Linz

📅 2010. szeptember 2–11.

„REPAIR – ready to pull the lifeline”

„It is too late to be a pessimist” – Yann Arthus Bertrand: *Home* (2009)

■ Túl késő pesszimistának lenni, de persze ez még nem azt jelenti, hogy a peszsimizmust azonnal naiv optimizmus váltja föl. Az *Ars Electronica* idei hívószava helyett inkább közös gondolkodásra invitálta közönségét a lehetséges megoldások tekintetében. „Repair – rethink – reinvent”, világmegváltó szándék érződik ki ezekből a szavakból, ami nem újdonság a fesztivál történetében.

Az első *Ars Electronica* fesztivált 1979-ben, több mint harminc éve rendezték.¹ A koncepció azóta sem változott: a cél egy olyan programsorozat létrehozása, melyben technológia és művészet találkozik. Emellett, és ezzel szoros összefüggésben az aktuális társadalmi kérdések is mindig fontos szerepet játszottak, és játszanak ma is a koncertek, performanszok, kiállítások és konferenciák összeállításában. Az idei hívószavak köré szerveződő események újragondolásra hívnak. De mit is gondoljunk újra? A konferenciák témái a társadalmi felelősségvállalás, a fenntartható mobilitás, az open source informatikai és gazdasági rendszerek, a kreatív társadalom megvalósíthatósága köré szerveződtek. A kiállítások esetében a vezérfonalként megadott szavak a legtöbb esetben inkább csak lazán kapcsolódtak a művekhez.

A helyszín, idén először, és valószínűleg utoljára is, a linzi dohánygyár elhagyott épületegyüttese volt. A Peter Behrens és Alexander Popp által tervezett, 1930–35 között épült ipari objektum terei adtak otthon szinte az egész fesztiválnak a tavaly kibővített Ars Electronica Center mellett. A tervezők nevei önmagukért beszélnek, az ipari kor templomaként is felfogható dohánygyár emelkedett terei tökéletes helyszínül szolgáltak egy ipartól erősen függő művészeti forma termékeinek bemutatásához.

A kiállítások közül a *CyberArts* ígérte a legérdekesebb munkákat, az *Ars Electronica* díjait elnyerő művészek, designerek és fejlesztők alkotásait. A hangművészet mindig erős bázisként volt jelen a fesztivál történetében, s így volt ez ebben az évben is: a dohánygyár egy részét, *Sound Space* néven, kifejezetten az ilyen alkotásoknak és performanszoknak szentelték. Itt volt látható MICHEL és ANDRÉ DÉCOSTERD (CH)² *Cycloid-E* (2009) című munkája is. A leginkább talán egyszerre kinetikus- és hangzó-szobornak nevezhető mű előre beprogramozott mozgás- és hangszekvenciát ismételt. A vissza-visszatérő szekvenciák ellenére nem egy látogató – közöttük én is – majdhogynem órákban mérhető időt volt itt képes eltölteni, bámulva az egyszerre félelmetes és igéző, ide-oda cikázó fém monstrumot. Szintén a „hangzó művészethez” kapcsolódik a *Lange Konzernacht*, ami szintén tradicionálissá vált az *Ars Electronica* történetében. Ennek keretében halhatuk idén, a Tabakfabrikon belül több helyszínen is, ARVO PÄRT műveit. Az észt zeneszerző most ünnepelte 75. születésnapját, ennek alkalmából főként az ő minimalista darabjai szólaltak meg az ipari környezetben. A helyszín hozzáadott a zeneművekhez, mintha alkotójuk pontosan ilyen nyúlánk arányú, ipari gótika-

ként is felfogható terekbe álmolta volna meg darabjait. A koncertsorozat alcíme, nem véletlenül, *Hear the Architecture* volt.

A következő este performanszai digitális zenére és ehhez kapcsolódóan digitális vetítésre épültek. HERMAN KOLGEN³ (CA) *Inject* (2009) című művében a vetített kép, kétdimenziós mivolta ellenére is, valósabbnak tűnt még a valóságnál is. A tiszta színek és a dekoratív képi elemek ugyan csodálattal tölthették el a nézőket, a motívumok között azonban nem volt különösebb összefüggés felfedezhető. A többszornás audio sem jelentett nagy újdonságot a digitális alapokra helyezett zenei produkciókhoz szokott fülnek.

A következő előadás RYOICHI KUROKAWA⁴ (JP) *rheo: 5 Horizons* (2010) című hangban és képben egyaránt ötszornás digitális animáció-installációjához kapcsolódott: ugyanazt a témát dolgozta fel előben, öt csatorna helyett kettő segítségével. Az installációhoz képest mindez nem adott sok újdonságot, nem volt igazából érezhető az élő előadás improvizatív jellege. A performansz által megidézett mű, mely elnyerte az idei Golden Nice-t a digitális zene és hangművészet kategóriában, viszont annál érdekesebb. Kurokawa saját munkáit időbeli szobrászati műveknek tekinti. A mű címe *rheo*, s az ógörög szó jelentését – folyó, folyik – veszi alapul. A művész valós tájakról készít felvételeket, amelyeket azután számítógép segítségével átalakít, majd ezt a transzformációs folyamatot jeleníti meg a képernyőn. A valós filmképtől az absztrakt animációig, a valós hangtól egészen a fehér zajig terjed a rövidfilm reprezentációs módja, amely a kiállítási mód miatt az expanded cinema gyakorlatát idézi.

A *rheo* a *CyberArts* kiállítás részeként volt látható, a többi díjazottal együtt. STELARC⁵ (AU) *Ear on Arm* című projektje is itt szerepelt, a hibrid művészet kategóriában kapott elismerést. A cím szó szerint értendő: a művész egy fülalakú implantátumot helyeztetett el sebészeti úton karjának bőre alá. Stelarc „harmadik füle” mikrofonnal és jeltovábbítóval együtt került bőre alá, hogy valóban érzékszervként funkcionálhasson. A mű dokumentációja Budapesten is látható volt, a Millenárisban a Jozef Cseres szervezte *Hermész füle*⁶ című kiállításon.⁷

A *The EyeWriter* című munka szintén az egyik érzékszerv alternatív használatára épült, ám célja egészen más. A több művész és fejlesztő⁸

3 <http://kolgen.net/nuevo>

4 <http://www.ryoichikurokawa.com/>

5 <http://www.stelarc.va.com.au/>

6 *Hermész füle – nemzetközi csoportos kiállítás*. Millenáris – Teátrum, Piros-Fekete Galéria, Budapest, 2010. ápr. 28 – máj. 30.

7 Id. még: *A test a világ összetettségét fejezi ki*. Stelarc és Jozef Cseres beszélgetése. Balkon, 2009/9., 7-10.

8 Zach Lieberman, James Powderly, Tony Quan, Evan Roth, Chris Sugrue (US) és Theo Watson (UK) (<http://www.eyewriter.org/>)

1 http://www.aec.at/index_de.php

2 Cod.Act néven működik együtt André és Michel Décosterd. André zeneszerző, Michel építész. Zenei performanszokat és interaktív hanginstallációkat hoznak létre. <http://codact.ch/>

MICHEL és ANDRÉ DÉCOSTERD
Cycloid-E, 2009, © fotó: Xavier Voirol
credit: Michel Décosterd, André Décosterd / Cod.Act

RYOICHI KUROKAWA
rheo: 5 horizons, 2010, © fotó: rubra

együttműködése révén létrehozott alkalmazás az ALS idegrendszeri megbetegedésben szenvedőknek, akik a szemizmaikon kívül más izmaikat nem képesek mozgatni, nyújt lehetőséget a kommunikációra, vagy akár a rajzolásra. Az érzékelők a retina mozgását követik, majd digitális képet jelenítenek meg a folyamatról. A kevésbé műalkotásnak, mint inkább segédeszköznek nevezhető munka az interaktív művészeti kategóriában nyerte el a Golden Nice díjat.

A *Whispering table* (2009) projekttel, amely a berlini Zsidó Múzeum megrendelésére készült a THE GREEN EYL⁹ designer és fejlesztő csoport kivitelezésében, ismét visszatérünk a fülhöz, illetve az ízlelőbimbók képzeletbeli tornáztatásához. A látogatók egy étkezőasztalon üres porcelántálakkal találták szemben magukat, melyek fülhöz tartva történettöredékeket „meséltek el” különböző vallásokhoz és kultúrákhoz kapcsolódó étkezési szokásokról. Az installáció módja figyelemre méltó, még akkor is, ha valójában nehezen nevezhető képzőművészeti műalkotásnak ez a munka, a pontosabb meghatározása inkább ötletesen kivitelezett múzeumi segédanyag lehetne.

Ezzel szemben a *Framework f5x5x5* (2009), a LAB[au]¹⁰ csoport munkája, egy kinetikus és fénylő interaktív szobor. A LAB[au] „metadesign” kollaboratívaként működik Brüsszelben, a benne résztvevő négy művész¹¹ a térből kiindulva alkot főként audiovizuális performanszokat és interaktív munkákat. A *Framework* egy 375 négyzetből álló panel, melyben mozgó alumínium-keretek játsszák a főszerepet. Rengeteg képzőművészeti alkotás reflektál a panelrengetégek személytelenségére, mind az új- és „ó”-média eszközeivel. A *Framework* is egy ezek közül, de mivel ezt kevésbé explicit módon teszi, így akár egyszerűen egy design elemnek is tekinthető.

JONATHAN SCHIPPER (US)¹² *Measuring Angst* (2009) című „szoborgépének” középontjában egy üres üveg áll. A mű tulajdonképpen azt a folyamatot rögzíti, ahogy a méregből földhöz csapott üveg darabjaira törnek. Teszi mindezt egy fémszerkezettel, mely az üvegdarabokat külön-külön mozgatja. Tulajdonképpen lassított filmfelvételt látunk élőben, ha elvonatkoztatunk az önmagában sem esztétikai érték nélküli fém „robottól”, amely mintegy a valóságba fordítja vissza az amúgy elképzelhetetlen, de filmi eszközökkel nyomon követhető látványt.

9 <http://thegreeneyl.com/>

10 <http://lab-au.com/>

11 Manuel Abendroth, Jerome Decock, Alexandre Plennevaux és Els Vermang

12 <http://oppositionart.com/>

A szintén motorizált ZIMOUN (CH)¹³ meglehetősen prózai módon elnevezett – *216 preparált motor/ 1 mm átmérőjű drót* (2009/2010) – műalkotása a címben felsorolt elemekből áll, mégpedig akkurátusan, egymástól egyenlő távolságra, a falra felszerelve. A művész munkamódszeréhez hozzátartozik, hogy egyszerű mechanikai elemeket halmoz. Mindegyik „működik”: 216 kis motor rángat 216 drótot, ami egy hullámot eredményez. A látvánnyal egyenrangú a hanghatás, ami a drótokéhoz hasonló, csak éppen aurális függönnyet képez.

Nagyon hasonló ehhez a munkához JULIUS STAHL (DE)¹⁴ *Flaechen* (2009/2010) című, szintén drótokból álló installációja. Az audiovizuális, a térben elhelyezett drótfüggönyök, melyek teátrális megvilágítást kaptak, az installációhoz kapcsolódóan lejátszott folyamatos sinus hang követeztében alig hallható hangot kiadva ritmikusan rezegnek.

JON RAFMAN (CA) *Nines eyes of Google* (2009) című fotógyűjteménye¹⁵ a Google Street View alkalmazásához kapcsolódóan jött létre. A cég két évvel ezelőtt preparált kocsikat küldött ki az USA, Európa és Ausztrália városaiba.

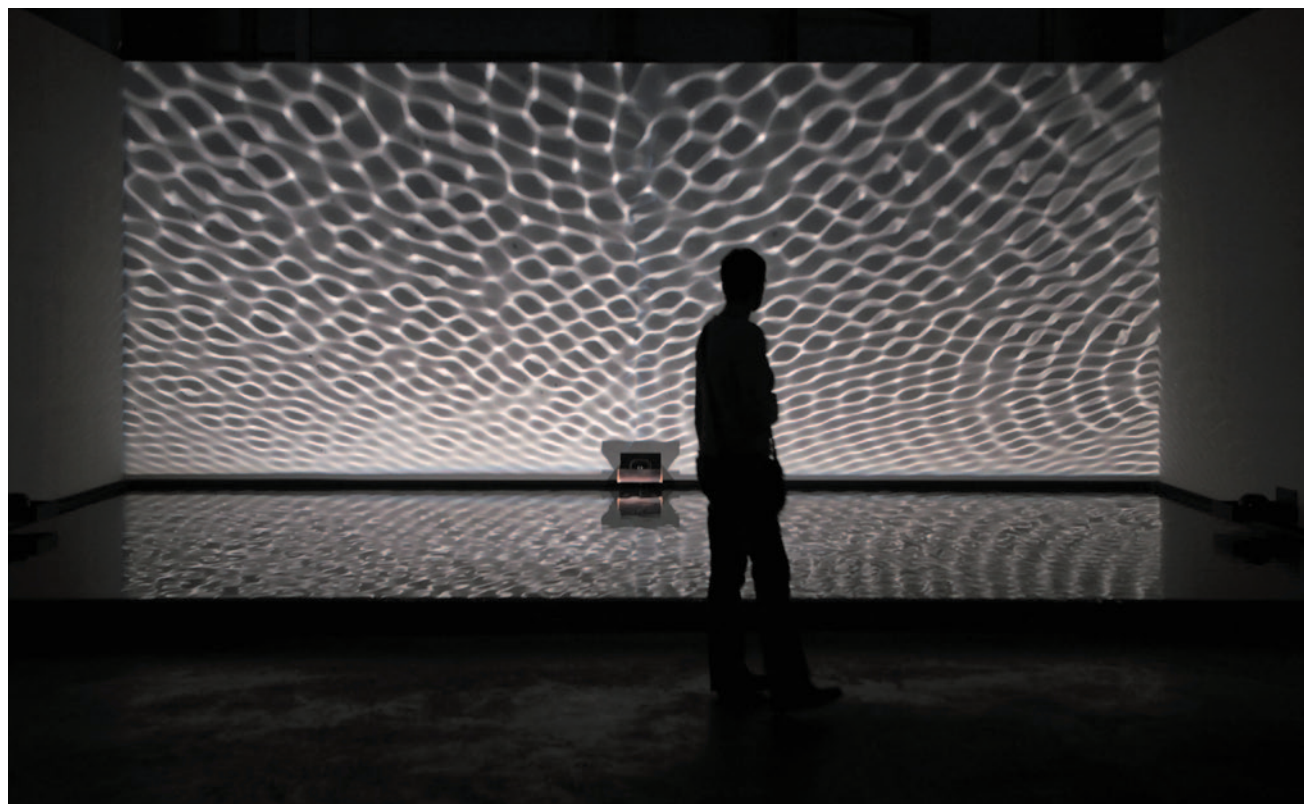
A „felderítő autók” mindegyike kilenc kamerával vette fel a városok eseményeit, mindenhol, ahol elhaladt. A hihetetlen mennyiségű adat a legtöbb országban elérhető az interneten.

A művész tulajdonképpen kurátorként működve snapshotokat választott ki, és maga is egy hatalmas gyűjteményt hozott létre. A kivá-

13 <http://zimoun.ch/>

14 <http://juliusstahl.de/>

15 <http://googlestreetviews.com/>

FINNBØGI PETURSSON
Earth, 2009,
© fotó: rubra

CHRISTINA KUBISCH
A PROBLEMA – Sometimes the worst enemy is our own perception, credit: Property of the United States Military

CHRISTINA KUBISCH
A PROBLEMA – Sometimes the worst enemy is our own perception credit: Still from the film De Stand Van De Zon directed by Leonard Retel Helmrich, 2002

lasztott képek egy része egyszerűen esztétikai megfontolásból került Rafman gyűjteményébe, egy része viszont bepillantást enged a lencsevégre kapott emberek magánéletébe. A projekt egyszerre ünnepli a fejlődő technológiát, az információk könnyebb hozzáférhetőségét, és ugyanakkor kritizálja annak személytelenségét. FINNBOGI PÉTURSSON (IS)¹⁶ *Earth* (2005) című munkája egyedül uralta a Tabakfabrik egyik csarnokát. Az izlandi művész leginkább a hang eszközével dolgozik installációi készítésekor. Az *Ars Electronicán* egy feszített víztükör felület fölé helyezett el hangszórókat, melyek 7,8 Herzes hangot játszottak le. A hang hallható és egyben látható is volt a víz felszínén, illetve a falra vetített tükröződésben. A 7,8 Herz rezgés-hullám megegyezik a Schumann-hullámok legalacsonyabb frekvenciájú tagjával, mely a Föld ionoszférája és felszíne között van jelen, ezért is lehetett az installáció címe *Föld*, és persze azért is, mert a hatalmas ipari tér félhomályában mesterségesen sikerült előállítani a természeti fenséges jelenségét.

RICHARD KRIESCHE a fesztivál kiemelt művészeként külön kiállítótérben mutathatta be installációját, *Blood & Tears* címmel, igaz a fesztiváltól távol eső Voestalpine acélgyárban. A médiaművészet egyik pionírjaként számon tartott osztrák művész egy munkájával¹⁷ már a magyar közönség is találkozhatott a Műcsarnokban a *Butterfly Effect*¹⁸ kiállításon.

A kiállított installáció a művész legfrissebb munkája, egyben a *Tőke esztétikája/ capital & code/ Blood & Tears* trilógia harmadik darabja. Az installáció tulajdonképpen egy felmérés eredményének prezentációja. A művész egy program segítségével olyan szavak előfordulásának gyakoriságát mérte fel például, mint a „művészet”, az „emberi jogok”, a „klímaváltozás” vagy a

„tőke”, majd az eredmények alapján táblázatokat készített. A statisztikákat a kiállítótér falaira vetítette, olyan mondatokkal együtt, melyekben ezek a szavak szerepeltek. Mindehhez hangszórók csatlakoztak, melyekből a falra vetített idézetek hangzottak el. A publikáció módja kissé zavarba ejtő, rengeteg adat halmozódik fel a térben egymást áthatva, átláthatatlanul, talán nem volt a legszerencsésebb dolog a művet installációként bemutatni.

CHRISTINA KUBISCH (AT)¹⁹ szintén az elsők között kezdett el foglalkozni az új média művészetén belül a hangművészet területével. Az *Ars Electronicán* most egyszerre több munkával, installációkkal és a hallgatóság részvételére számító projektekkel szerepelt.

A *PROBLEMA – Sometimes the worst enemy is our own perception* című film premierjének is az *Ars Electronica* adott teret. A film tulajdonképpen a *Table of free voices*²⁰ elnevezésű esemény szerkesztett dokumentációja, melyben 56 országból érkezett 112 résztvevő válaszolt 100 különböző társadalmi problémát és élethelyzetre vonatkozó kérdésre, melyek szintén magánemberektől érkeztek a világ minden tájáról. A film csupán arról ad általános képet, hogy mi is történt Berlinben a Bebelplatzon 2006. szeptember 9-én. Mindenesetre a kérdések és a válaszok is elég személyesek ahhoz, hogy ne egy szögletes szociológiai kutatás közepén érezzük magunkat. (Csak egy példa: „Mi történik a kapitalizmust követően?”²¹) Nem hagyhatom szó nélkül az *Ars Electronica* Centerben a *Meet ASIMO in Deep Space* elnevezésű, nyugodtan mondhatjuk, szórakoztató programot. ASIMO egy 130 cm magas fehér, kisfiúhangon beszélő humanoid robot. Bár a fejlesztés már 10 éves, a robot ennek ellenére jár, fut, beszél és kitűnő egyensúlyérzéssel rendelkezik. A gyermeki kinézet ellenére mégis riasztó ez az innováció: a fejlesztő cég célja ugyanis, egy olyan robot létrehozása, amely ma még az emberekre háruló feladatokat lenne képes majd ellátni, így például idősebb embereknek nyújthatna segítséget a mindennapokban. Ezzel feleslegessé, helyettesíthetővé tennék a társadalom azon tagjait, akik ilyen feladatokat látnak el, s akkor még nem is beszélünk arról, hogy mindez milyen változásokkal járna az emberi kapcsolatok, viszonylatok terén. A bemutató előadásmódja nem kevésbé taszító: oly mértékig próbálja megszemélyesíteni a fehérre festett fémdarabot, mintha valóban egyenrangú lenne egy emberrel.

Az eddig említettekén kívül még ezernyi más programnak, workshopnak, műalkotásnak és fejlesztésnek adott teret az *Ars Electronica*, így többek között a *Klangwolke* (Hangfelhő) szintén tradicionálissá vált eseményének, vagy a díjazott számítógépes animációk vetítésének. A 31 éves fesztivál egyre növekszik, egyre nagyobb közönséget vonz. Egyre többen kíváncsiak a technikai innovációk lehetséges felhasználási módjára, és nem kevésbé az ebből a folyamatból születő műalkotásokra. Hogy újragondolható-e és javítható-e mindaz, amire a fesztivál szervezői felhívják a figyelmet nyitott kérdés marad.

¹⁶ <http://finnbogi.com>

¹⁷ Richard Kriesche: *Eternal Horizon (számítógépes installáció)* 1995–96

¹⁸ A pillangó-hatás. A felfedezés előtti pillanat koordinátái (Jelenkoordináták) / *The Butterfly Effect. The Coordinates Of The Moment Before Discovery (Current Coordinates)*.

Műcsarnok, Budapest, 1996 jan. 20 – febr. 25.

¹⁹ <http://www.christinakubisch.de/>

²⁰ Berlin, 2006. szeptember 9. A Dropping Knowledge Egyesület szervezésében. <http://www.droppingknowledge.org>

²¹ Kérdőző: Wera Koseleck. <http://www.droppingknowledge.org/bin/forums/tableQuestions.page>